

שבוע טוב

Číslo 108/5769

26. listopadu 2008

Výklad k sidře Toldot (Geneze 25,19 – 28,9)

„Esav řekl Jakobovi: Dej mi zhltnout trochu toho červeného... jsem znaven k smrti. Proto se jmenuje Edom. Jakov řekl: Prodej mi své prvorozenství“. (25: 31)

Esavův prodej prvorozenství Jakobovi za „trochu červeného“ byla jednoduchá transakce s nedozírnými historickými důsledky. Ramchal píše ve své knize musaru Derech Hašem, že období praotců byla dobou základů, tj. vše, co se dělo praotcům, ovlivnilo tak či onak budoucnost; skutky praotců určily směr, jímž půjdou národy, zejména židovský.

Ústřední otázkou paraši je, jak se postavit k životu, jaký vztah zaujmout ke světu. Jakovův a Esavův způsob života se radikálně lišily- zatímco Jakov usiloval o duchovní existenci, Esav plně využíval možností pozemského světa s tím, že existuje jen to, co lze vidět, a nutno tedy z toho vydobýt maximum.

Okolnosti se utvářely tak, že Esav byl nucen volit mezi tímto světem a budoucím; poskytl tím Jakobovi příležitost koupit prvorozenství, jemuž Esav nepřikládal velký význam. I když později chtěl budoucnost koupit od Jakova zpět, neuspěl, neboť se jí vzdal vědomě.

Někdo namítne: vždyť potomci Jakobovi se snaží také získat materiální zabezpečení, aby se mohli plně věnovat Tóře a službě B-hu, mají také podíl na tomto světě- kde je tedy jaký rozdíl? Z pohledu Esava vydělávat si na živobytí znamená vyjít do vnějšího světa a vydělat si to, co budete mít pro sebe; a když chcete víc, musíte pracovat usilovněji. Když se sami nesnažíte, nikdo to neudělá za vás; a to znamená občas i využít slabosti druhých, protože přežije jenom ten nejschopnější.

Ale tento způsob- říká nám Jakov svým životem- není pro děti Izraele, ty mají sloužit B-hu a plnit Jeho vůli. Jestliže my dbáme o B-ha, B-h dbá o nás. Rambam ve svém komentáři k Mišně říká: Starejte se o svůj podíl v budoucím světě a B-h se postará o vaše potřeby v tomto světě. To neznamená, že každý Žid tomu musí věnovat veškerý svůj čas- znamená to, že i své zaměstnání a všechno, co dělá, má chápat jako svou službu B-hu.

Zachováváme šabat a zachovávat šabat něco stojí. Kde vezmeme peníze? Od B-ha. Jak nám je dá?

Určitě nespadnou z nebe jako mana- kdyby to tak bylo, každý by automaticky věřil v B-ha, aniž by k tomu dospěl vlastním rozumem, a to by bylo proti smyslu Stvoření, neboť je psáno „Podle úsilí bude odměna“ a také „Všechno je v ruce B-žích, vyjma bázně před B-hem“. Když pracujeme pro živobytí, dáváme tím B-hu způsob, jak nám poskytnout nezbytné prostředky k životu. Máme stejné tělo jako všichni lidé a mnoho lidí se domnívá, že se vůbec ničím nelišíme od ostatních. Nevidí, že Židé zázračně přežili díky času, který věnují studiu a učí se žít jinak, než potomci Esavovi. To je víra. I Potifár se svou nízkou duchovností ji rozpoznal v Josefovi.

B-h byl s Josefem a Josef se stal úspěšným mužem. Midraš říká: Ten, kdo důvěřuje B-hu, bude obklopen laskavostí. I zlovolník, který doufá v B-ha, bude obklopen milosrdenstvím. Mysleli bychom, že midraš chce jen zdůraznit, jakou sílu má bitachon- důvěra, naděje, jež člověka povznese nad tlaky vnějšího světa. Ale jak vysvětluje Ramban, pokud zlovolník nevykoná brzy poté tšuvu, po milosrdenství přijde trest.

„Já, Hospodin, jsem tě povolal ve spravedlnosti a uchopil tě za ruku; budu tě opatrovat, dám tě za smlouvu lidu a za světlo národům“ (Iz 42:6).

Kabalisté vysvětlují, že všechno ve fyzickém i duchovním světě je funkcí duchovního světla, plynoucího z věčného zdroje. Čím delší cestou z nebes světlo prochází a čím nížeji se dostává, tím je více filtrované a méně intenzivní- zdá se méně zázračné. Je-li světlo oslabené do té míry, že nemůže vyživit tělo či svět kvůli hříchům té generace a množství zla ve světě, může duchovní degenerace způsobit zničení, jako tomu bylo v generaci Noacha. Ale protože B-h si nepřeje svět zničit, dovoluje světlu vyzářovat do světa a obnovovat jej, a tím nadpřirozeně přežít. Židovský národ je přesvědčivým důkazem; občas se velmi vzdálil od B-žích příkazů, ale stále žije: je národem a žije v Erec jisrael.

Mezi předními rišonim vznikla diskuse, zda člověk je duchovně výš než anděl. Zohar chadaš říká: nelze je srovnávat, jsou odlišní svou podstatou. Andělé dostávají (duchovní) světlo shůry, jsou více svatí než člověk. Ale oproti nim má člověk schopnost

pozvedat svět a sjednocovat světy, síly, světlo. Anděl představuje jednu rovinu svého světa, kdežto duše člověka obsahuje ve svých třech rovinách (nefeš, ruach, nešama) všechny světy. Anděl tedy nedokáže spojit svůj svět s nejbližším vyšším, neboť vyšší svět nemá nic z tohoto anděla. To je důvod, proč se o andělech říká, že jsou statičtí- „stojící“, jak uvádí Iz 6:2 „stáli serafové“ a Zach 3:7 „dám ti právo přicházet mezi ty, kteří zde stojí“. Pouze člověk může pozvednout a sjednotit světy i světlo svými skutky, neboť on má v sobě část ze všeho. I andělé mohou být pozvedáni ve své svatosti jen skrze člověka.

Totéž platí o zmíněných třech složkách lidské duše, než vstoupí do lidského těla: nemohou se pozvednout ani spojit světy či sebe vzájemně, dokud nevstoupí do světa skutků, tj. do těla člověka. Gn 2:7 říká „A (B-h) vdechl mu v chrpící dech života“.

Tento motiv je vyjádřen v epizodě Jakovova snu o žebříku, po němž „vystupují a sestupují andělé“ (28:12). Žebřík je lidská duše, jejíž rozpětí sahá od země k nebesům, přičemž si lze představit nefesh jako styčný bod se zemí, nešamu s nebem a ruach jako spojnicí mezi nimi- pohyb mezi oběma mezními body, symbolizovaný stoupáním a sestupováním andělů a záviselí na skutcích člověka.

„A když přišel její čas, kdy měla rodit, měla dvojčata.“ (25:24) Narození dvojčat není jistě nic mimořádného, kromě toho, že rodiče dostanou „dva za cenu jednoho“. Narození Esava a Jakova však má svou symboliku, neboť jejich rozdílnost se rovnala jejich podobnosti. Jinak řečeno dělali podobné věci, ale rozdílným způsobem.

Svět je velmi rozmanitý, ale pozorovatel si uvědomí, že vše je v něm „do páru“, každá jednotlivost má svůj protějšek. Tak i vše, co existuje na straně dobra, existuje také na straně zla. Proč to tak musí být? Protože existuje svobodná vůle a člověk musí mít různé, pokud možno rovnocenné možnosti, aby se mohl skutečně rozhodovat; a ježto odměnění budeme za to, zvolíme-li morální možnost, rozlišit dobro od zla nesmí být příliš snadné. Není to věc toho, když je něco evidentně morální nebo evidentně nemorální. V dějinách najdeme spoustu příkladů, kdy dobří lidé učinili špatnou volbu.

Z naší paraši se dovídáme, že v Esavova osobnost měla tři výrazné polohy: Esav- agresor (midraš uvádí, že si bral co chtěl a nehlédl na to, jak); pak Esav- zbožný; dotazoval se Jicchaka na desátky ze soli a slámy. (Ani z jednoho se nikdy desátky neoddělovaly a nedávaly- Esav zbožnost jen předstíral, aby si získal otcovu důvěru.) A za třetí Esav- obchodník. Podle midraše vždy našel způsob, jak svého partnera přelstít, uměl získat bohatství, byl to obchodní mág a svět kolem sebe chápal jako velkou dílnu k uskutečnění svých cílů a tužeb. Je pochopitelné, že tytéž vlastnosti mělo i jeho potomstvo.

Midraš shrnuje, že Edom se podobá praseti, které vždy natahuje nohy dopředu, jakoby chtělo ukázat, že

má rozpolcená kopyta a je tedy „košer“- a tím pak unikne pozornosti, že mu chybí druhý nezbytný znak košer zvířat, přežvýkavost a je tedy „trejfe“.

I v Jakovově životě najdeme podobné momenty: „zaútočil“ na Esava nabídkou koupě prvorozenství ve chvíli jeho slabosti, „předstíral“ před otcem a získal tak od něj požehnání, „přelstil“ svého tchána Lavana. Jakov však svedl zápas o svůj život. Podle Jalkut Šimoni byl ten, s nímž Jakov v noci zápasil, anděl Michael a když na úsvitu Jakov žádal od anděla požehnání, nechtěl, aby tím bylo potvrzeno jeho vítězství. Chtěl odpovědět z nebes na svou životní otázku: Mám svého potenciálu využít k tomu, abych byl jako Esav, nebo ne?

A anděl mu tlumočil odpověď: „Už se nebudeš jmenovat Jakov, ale Jisrael, protože jsi zápasil s B-hem i lidmi a obstál jsi“.

Midraš líčí, jak kdysi vladař přikázal guvernérovi Bet- Peoru: Ukaž nám, kde je Mošeho hrob. Ale když si stoupli nahoru, zdálo se jim, že je dole, a když stáli dole, připadalo jim, že je nahoře; rozdělili se tedy do dvou skupin. Ale každá skupina jej viděla jinde- stojící nahoře jej viděli dole a ti dole naopak.

Příběh lze chápat v různých rovinách, jedna souvisí s naší parašou: Můžeme hledat pravdu Tóry, ale závisí na nás, jak se díváme a co chceme najít; a něco nedokážeme pochopit, i když jsme sebechytřejší a díváme se z různých úhlů. Neboť podstatou všech B-žích příkazů, jimž Moše učil národ, je, aby se člověk stále zdokonaloval. V jednom může každý na sobě pracovat: „Vše je v ruce B-žích, vyjma bázně před B-hem“. Bez této vlastnosti nenajdeme to, co hledáme. Není náhoda, že slovo „jire“ může znamenat „bázeň“ i „vidět“- opravdová bázeň před B-hem totiž znamená vidět B-ží ruku ve světě. Tím se odlišoval Jakov od Esava a tím se z Jakova stal Izrael.

Mnoho lidí hledalo a hledá způsob, jak změnit svět k lepšímu, a často to chtějí dělat „ve jménu B-žím“. Ale kdyby nahlédli hluboko do sebe, poznali by možná, že- jako u toho pověstného prasete- vnější „košer simanim“ jen zakrývají neviditelné „trejfe“ a že na dně snažení není B-h, ale touha dosáhnout, co oni chtějí.

Na začátku paraši čteme: „Toto je rodopis Avrahamova syna Jicchaka: Avraham zplodil Jicchaka.“ Není to nadbytečné, opakovat dvakrát stejnou věc? „Avrahamův syn Jicchak“ – „Avraham zplodil Jicchaka“.

Raši cituje midraš: někteří tehdy pomlouvali Sáru, že s Avrahamem byla tak dlouho neplodná, kdežto krátce po události s Avimelechem počala, otcem tedy musí být Avimelech. A B-h, aby zamezil pomluvám, způsobil, že Jicchakova tvář se téměř dokonale podobala Avrahamově. Proč to všechno?

Vraťme se k výroku, že vše na světě má svůj protějšek, aby byla ve světě zachována rovnováha- možnost svobodné volby. Avraham byl vzorem pro

celé lidstvo; a když se z Avrama stal Avraham, mohl se stát otcem Jicchaka a přes něj otcem mnoha národů. Byl nejvíce duchovním člověkem tehdejšího světa. Tím ale znemožňoval svobodnou volbu druhých- jak mohli pod vlivem jeho svatosti volit zlo? Protipólem Avrahama je Nimrod; a podle chazal den, kdy Esav zabil Nimroda, byl také dnem Avrahamovy smrti. Každý den se obnovuje rovnováha ve světě.

Avrahamovým nástupcem byl Jicchak: byl Avrahamův syn, podobal se mu fyzicky a ve všem mu byl rovnocenný. Ale co vyvažovalo Jicchakovu svatost, aby zůstala zachována možnost svobodné volby? Právě proto B-h přivodil situaci, aby lidé pochybovali o Jicchakově původu; to v jejich očích zmenšilo jeho svatost a rovnováha byla zachována.

O prodeji prvorozenství říká midraš: Když se Esav vrátil domů z polí (kde právě zabil Nimroda a dopustil se dalších čtyř závažných hříchů), našel Jakova, jak s hlavou posypanou popelem vaří čočku. Esav se ho zeptal: Co se stalo? Jakov odpověděl: Dědeček Avraham zemřel. A na to Esav prohlásil: Není spravedlnost na světě! To byla urážka B-ha, protože Esav přece věděl, že jako všichni lidé, i Avraham zemře, nehledě na jeho věk (175 let).

Podle chazal měl každý z praotců žít 180 let, ale jen Jicchak žil tak dlouho. Jakov zemřel ve 147 letech, neboť B-h mu odečetl jeden rok života za každé slovo, jímž si stěžoval faraonovi po příchodu do Egypta. Avrahamovi B-h zkrátil život o 5 let, protože mu slíbil, že zemře „v utěšeném stáří“: kdyby Avraham žil déle, viděl by, jak jeho vnuk Esav spáchá pět nejvážnějších hříchů v jednom dni.

To vše Esav věděl, a přesto řekl- bezprostředně po svých špatných skutcích- že není spravedlnost. Jedním ze skutků bylo zabití Nimroda. Důvod? Nimrod údajně vlastnil B-hem zhotovený Adamův oděv, který k sobě vábil zvěř a Esav jako náruživý lovec chtěl oděv mít. Nimrod byl Avrahamovým protějškem, jak bylo zmíněno, a když zemřel, musel zemřít i Avraham. Esav tak byl vlastní příčinou Avrahamovy smrti, protože v okamžiku volby- zabít či nezabít Nimroda- volil zlo.

Lze odvodit paralelu i pro dnešek. Lidé často nerozumí událostem svého života, domnívají se, že to či ono si nezaslouží a naopak si zaslouží tamto. Neuvědomují si, že to, co se jim v životě přihodí, je přímým důsledkem jejich rozhodnutí v situacích, jejich volby, a kořen jejich problémů je tedy v nich samých. Naše svobodná volba určuje způsob B-ží odpovědi. Jakmile to pochopíme, pochopíme i příčinu toho, co se stalo a jak reagovat.

V paraši čteme, že matka poradila Jakobovi, aby šel za otcem a vzal si od něj požehnání, jež se tím dostane k pravému člověku, jak věděla z proroctví. Vymyslela plán a pomohla s realizací.

Jicchak byl překvapen, že domnělý Esav dokázal tak rychle ulovit zvěř a připravit jídlo. Jakov

odpověděl, že B-h to způsobil. To vzbudilo v Jicchakovi podezření, protože Esav nemluvil tímto způsobem, ani nevzpomínal B-ží jméno. Proto se zeptal: Jsi můj syn Esav, nebo ne? A Jakov odpověděl: Já jsem. Raši cituje chazal, že „já“ znamená „já jsem já a Esav je Esav“. Jicchak to pochopil tak, že Jakov je Esav. Raši se ptá: Je to lež? Je lež to, co jeden řekne a jak to druhý pochopí?

Vraťme se o něco zpátky. Když Avraham šel do Geraru, řekl Sáře, že ji Avimelechovi představi jako svou sestru. A B-h pak řekl Avimelechovi, ať vrátí ženu Avrahamovi, jinak zemře. Avimelech to udělal a zeptal se Avrahama, proč vydával Sáru klaně za svou sestru. Ten odpověděl, že předpokládal, že tamní lidé nemají bázeň B-ží a tedy musel nějak sebe i Sáru chránit; a vysvětlil Avimelechovi, že nelhal. Jak to mohl říci? Sára byla dcera jeho bratra a tedy vnučka jeho otce; vnukové jsou často pro prarodiče jako vlastní děti, v tom smyslu byla Sára jeho sestrou.

Jakov i Avraham věděli, že i v okolnostech života a smrti se musí podíl lži omezit na minimum. Třebaže si adresáti jejich slova v obou uvedených situacích vyložili mylně, Avraham i Jakov vážili opatrně slova tak, aby obsahovala pravdu. I když Jakov stál před otcem v přestrojení, nezměnil svůj styl vyjadřování – kdyby zamýšlel otce oklamat, změnil by i hlas a způsob řeči. Chápal, že je nezbytné, aby právě on dostal požehnání, ale nepřetvařoval se.

Čteme v paraši o Esavově první reakci, když se dověděl, že požehnání získal Jakov: Rozplakal se. Esav nevěřil v B-ha, byl bezohledný vrah, lupič a pravý opak duchovnosti. Přesto plakal pro ztrátu požehnání. Esav si uvědomoval, kdo je Jicchak, že má schopnost určit, kdo bude žít a kdo zemře, kdo bude prospívat a kdo padne. To vycházelo z Jicchakovy svatosti a přesto, že Esav žil tak, jakoby „nebyla spravedlnost na světě“, v hloubi srdce cítil, že jeho otec vyjadřuje B-ží vůli. Když nyní Esav trpěl, pochopil, že otcovo požehnání má cenu a musí ho být hoden.

Tóra říká, že Esav „začal Jakova nenávidět ve svém srdci“ kvůli požehnání a umínil si „až se otcí přiblíží dny truchlení, zabiju mého bratra Jakova.“ Podle Rašiho to znamená „po otcově smrti“, neboť Esav měl velkou úctu k svému otcí a nechtěl mu způsobit zármutek a bolest. Bezprostředně poté říká Tóra, že Rivka poradila Jakobovi, aby uprchl do Charanu k jejímu bratru Lavanovi.

Jak se Ruvka dověděla, co má Esav v úmyslu, když si to umínil jen „v srdci“? Podle Rašiho se to dověděla z proroctví. Jakov byl pak pryč z domova celých 38 let (22 let u Lavana, předtím 14 let studia u Šema a Evera, 2 roky zabrala cesta). Když se po tak dlouhé době vrátil, Jicchak dosud žil. Jakov tedy mohl celou tu dobu bez obav žít doma- jak to, že Rivka dostala proroctví s takovým předstihem?

Tóra říká, že Rivka radila Jakobovi, aby uprchl „na nějaký čas“, než opadne Esavův hněv. Přesto byl

Jakov mimo domov 38 let, po tu dobu nemohl plnit povinnost „ctít své rodiče“ a za oněch 22 let u Lavana (roky studia se nepočítají jako zanedbání) byl později na stejnou dobu od Jakova odloučen jeho vlastní syn Josef.

Midraš tu opakuje již citovaný výrok „skutky praotců naznačují, co potká jejich potomky“. Uvádí příklady: Avraham musel odejít do Egypta kvůli hladomoru a Izraelité tam později šli ze stejného důvodu; Avraham odešel z Egypta s velkým bohatstvím od faraona a později Izraelité vyšli z Egypta s bohatými dary Egyptanů; Sára nebyla

faraónem zneuctěna a stejně nebyly v době otroctví zneuctěny ani židovské ženy.

Jakov symbolizuje galut- exil. Proto se říká, že on ustavil večerní modlitbu (amidu)- noc je symbolem galutu. V exilu prožil mnoho útrap. Byl mimo zemi kenaanskou déle než Avraham i Jicchak, a i když se po 38 letech vrátil, na konci života odešel do Egypta, kde žil posledních 17 let života. Jeho život tak byl předobrazem života židovského národa. Ale jako Jakov zvládal nástrahy a nebezpečí a vzdor útrapám exilu duchovně rostl, stejně tak židovský národ. Díky Jakovovi má národ schopnost žít a prospívat přes veškeré utrpení.

Mišna – dokončení

Jose ha Gelili, zač. 2. st. o.l.

Tana, jeden z učenců v Jabne. Jak jeho jméno napovídá, pocházel z Galileje. Není známo, kdo byli jeho učitelé, ale v raném věku odešel do Jabne, kde vzbudil hluboký dojem svými debatami s Tarfonem a Akivou- kteří i později byli jeho hlavními diskutéry. Jeho vztah k Akivovi se proměnil ze vztahu žáka k učiteli na vztah přátelský- kolegiální. Akiva ho měl v úctě.

Jeho jméno není zmíněno v traktátu Edujot, neboť byl dosud mladý, když byly ustanovené halachot podrobně popsány. Jeho halachot jsou rozesety po celém Talmudu, většinou však v traktátu Kodašim. Celkově nevykládá biblické verše podle jejich doslovného významu, a v agadě zkoumá smysl verše.

Není známo, kde se trvale zdržoval. V Tiberiadě studoval spolu s Šimonem b.Chanina a byl i na jihu, když provázel Tarfona, Eleazara b.Azarju a Akivu, aby povzbudil Išmaela. Byl také v Lyddě, kde žil Tarfon.

Jeho žena byla údajně „dračice“ a jeho kolegové jej přesvědčili, aby se s ní rozvedl, ale i po rozvodu se k ní choval velkoryse a podporoval ji i jejího druhého manžela, který oslepl. Jose měl tři syny: Eliezera, Chaninu a dalšího, který zemřel ještě za jeho života.

Jose byl považován za divotvůrce, jehož modlitby za dešť byly splněny.

Některá jeho ustanovení jsou kvůli podobnosti jména zaměňována s ustanoveními Jose b.Chalafta. O jeho žácích není známo nic a jen málo je těch, kdo předávali ustanovení jeho jménem- Juda b. Ilaj, Eleazar b.Šamua, Natan, Šimon b.Eleazar .

Jose ha Gelili zemřel před povstáním Bar Kochby a podle středověké tradice byl jeho hrob blízko galilejského Safedu.

Samuel ha Katan, poč. 2. st. o.l.

Tana. Podle některých byl nazýván haKatan= malý pro svou krajní skromnost, podle jiných byl tak

nazýván proto, že byl jen o málo (duchovně) menší než prorok Samuel.

Jeho skromnost i vnitřní velikost dokumentují příběhy: Když patriarcha Gamaliel II pozval k jednání sedm učenců a objevilo se jich osm, vyzval vetřelce, aby odešel. Samuel, který nechtěl aby byl vetřelec zahanben, vstal a řekl: Já jsem ten, který nebyl pozván Gamaliel však věděl, že to nemohl být on, a vysoce ocenil jeho reakci.

Samuel je nejvíce znám kvůli birkat ha minim (jedno z požehnání amidy), jež vyslovuje anátéma proti sektářům a udavačům. Složil je na žádost Gamaliela II a včlenil do všednodenní amidy. Smysl verše „Spravedlivý hyne i při své spravedlnosti“ (Kaz 7:15) vyložil takto: Tvůrce světa ví, že bohobojný někdy hřeší, a proto B-h řekne „vezmu ho ze světa , dokud je spravedlivý, než bude mít příležitost zhřešit“.

Zůstal bezdětný. Pohřební řeč nad ním řekli Gamaliel II a Eliezer b.Azarja: „Pro Samuela se sluší plakat a truchlit. Králové umírají a přenechávají korunu synům, bohatí svůj majetek dětem. Samuel zemřel a své bohatství si vzal s sebou.“ Říká se, že před smrtí předpověděl Trajánovy persekuce a smrt deseti mučedníků.

Jehuda haNasi, rabenu ha Kadoš, Rabi, 2. pol. 2. st. a zač.3.st.

Nasi- patriarcha Judei. Redaktor Mišny. Bývá nazýván „rabenu ha Kadoš- náš svatý učitel“ nebo prostě jen „Rabi“, jeho současníci i pozdější generace vyjádřili tak svou úctu k němu, neboť ho považovali za zachránce Izraele, tak jako Šimona Spravedlivého, Matitjahu z rodu Chasmonaim, či Mordechaje a Ester.

Byl synem rabana Šimona b.Gamaliela a šestou či sedmou generací pocházející z Hilela. Podle tradice se narodil „v den, kdy zemřel rb. Akiva“, v době Hadriánových persekucí.

Učenci v něm nalézali všechny vlastnosti, které má mít spravedlivý. Jeho jméno bylo spojováno i s mesiášskými nadějemi, v kontextu verše „Dech

našeho chřipí, pomazaný Hospodinův“ (Pl 4:20). Za jeho života bylo určeno heslo k provolání nového měsíce „David, král Izraele žije a trvá“. O jeho moudrosti, svatosti, pokoře, ale i bohatství a úzkých poutech s římským císařem se vyprávěly legendy.

Vedle otce byli jeho učitelé Juda b. Ilaj, Šimon b. Jochaj, Eleazar b. Šamua, Jakob b. Koršaj a zřejmě i rb. Meir. Obrovská znalost tradice, velká píle ve studiu a pokora spojily se u Jehudy se sebejistotou, uvážlivostí, rozhodností a sebekázní; to vše dodávalo váhu jeho vůdčímu postavení.

Jehuda žil v Bet Šearim, kde měl svou ješivu, ale ke konci života se přestěhoval kvůli špatnému zdraví do Sephoris, kde bylo lepší klima a kde podle jednoho názoru pak žil 17 let.

Zaměřil se na upevnění ekonomického postavení Židů v Erec jisrael, na usazování Židů ve své zemi a na vytvoření národních náboženských institucí. Sám se zabýval vyučováním Tóry a šlo mu o to, aby byly micvot zachovávány ve všech vrstvách národa a uchována národní jednota.

Jeho postavení bylo uznáváno římskou správou, což- spolu s jeho bohatstvím- mu umožnilo znovu upevnit důstojnost úřadu nasiho a propůjčilo mu téměř královský status. Existují četné agadické příběhy o jeho přátelství a debatách s císařem Antoninem.

Tyto agadot a rozmluvy prozrazují vliv stoiků a jejich účelem bylo ukázat Jehudovu moudrost a znalost Tóry; z toho důvodu v nich jako diskutující partner vystupuje císař- filosof, pravděpodobně Marcus Aurelius, jenž byl v přátelských vztazích s patriarchy a měl v úctě židovské náboženství. Historickým pozadím těchto příběhů byly ekonomické a politické styky Jehudy ha Nasi s římskými představiteli; vypráví se tu, že císař Antoninus dal Jehudovi v držbu pozemky v Golanech a byli partnery v pěstování dobytka. Jsou tu zmíněny i balzámové stromy na pozemcích Jehudy i císařských, zřejmě jde o plantáže v En-Gedi a Jerichu.

Poskytnutí větší právní autonomie (doložené Origenovým dopisem Juliu Africanovi) bylo nepochybně výsledkem právě těchto kontaktů a je možné, že se Jehuda haNasi skutečně setkal s jedním či dvěma římskými císaři během jejich pobytu v Erec jisrael, pravděpodobně se Septimem Severem a Antoninem Caracallou, jehož dobrý vztah k Židům dokládá napsí u Safedu, datovaný 197-8 o.l.

Jehudovy kontakty s římskými představiteli byly uvážlivé a opatrné. Oproti Samařským přijali Židé politiku nevměšování do občanské války, jež vypukla po zavraždění císaře Claudia r. 192 o.l. mezi Septimem Severem a jeho rivalem Pescenniem Nigrem. Jehuda si také dával pozor, aby své postavení nedával najevo vně Erec jisrael, jak dokládá epizoda: „Rabi řekl rb. Afesovi. Napiš mým jménem dopis císaři. A ten psal. Našemu pánu, císaři

Antoninovi od Jehudy haNasi.‘ Jehuda přečetl poslední slova, škrtl je a napsal ‘od tvého služebníka Jehudy’. Rb. Afes se zeptal: Rabi, proč snižuješ svou důstojnost? A on odpověděl: Jsem snad něco víc než můj předek, který řekl (Gn 32:5): ‘Vyřídíte mému pánu Esavovi: tvůj otrok Jakov vzkazuje...’?“

Když jel za římskými představiteli do Acre, odmítl s sebou vzít „Římany“, zřejmě římské vojáky ze své blízkosti. Jeho postoj k římské říši byl negativní, je mu připisován výrok „ničitelům 2. Chrámu (= Římu) je předurčeno, že padnou do rukou Persie“. Přes vnější lesk říše uvědomoval si její vady. Avšak ty, kdo chtěli uspišit příchod vykoupení, nazýval Jehuda „reptalové a potomci reptalů“. Byl si vědom toho, že Židé v Erec jisrael nemohou ovlivnit světový politický vývoj- to má být ponecháno „Tomu, jehož vzývají generace od počátku“. Uvědomoval si však také, že doba poskytuje příležitost pracovat na jednotě národa a jeho vnitřní konsolidaci.

Jehudův bejt din a jeho ustanovení

Po zničení 2. Chrámu a zejména po Bar Kochbově povstání došlo v některých částech Erec jisrael k početnému nárůstu nežidovského obyvatelstva. Aby ulehčil finanční břemeno Židů a umožnil jim zůstat na své půdě, Jehuda haNasi vyjmul některé lokality z odvádění desátků (Bet Šean, Caesarea, Bet Guvrin) jejich vyjmutím ze svatosti, připisované zemi izraelské. Svolal bejt din, který jednohlasně rozhodl, že „jestliže je majetek 12 měsíců v rukou sikarikon (=kdo obsadil konfiskovaný majetek), ten, kdo první jej koupil, získal právo, ale musí dát čtvrtinu (ceny) původnímu vlastníkov“. Účelem tohoto rozhodnutí bylo, aby půda konfiskovaná Židům nezůstala ve vlastnictví nežidů. Ve snaze ulehčit tíživou ekonomickou situaci se Jehuda také pokusil zrušit zákaz obdělávání v šabatovém roku.

Ačkoliv některá z Jehudových nařízení jsou předkládána jako rozhodnutí bejt dinu („Rabi a jeho bejt din rozhodli jednomyslně“), prameny dosvědčují nesouhlas a odpor soudobých učenců. Jehuda však podřídil bejt din své autoritě, s tím, že „Svatý, budiž požehnan, nechal svou korunu (=vládu) nám, kteří jsme se k ní propůjčili“. Jehuda ha Nasi neměl vedle sebe av bejt din ani chachama, jako jeho otec, ale soustředil veškerou pravomoc ve svých rukou, včetně dohledu nad různými komunitami a jejich náboženskými a právními institucemi.

Jehuda haNasi a jeho bejt din rozhodovali nejen v Galileji, ale také na jihu, tamní učenci mu byli blízcí. Juda měl zvláštní zájem na svatém shromáždění v Jeruzalémě, v němž byli dva učenci, s nimiž byl v úzkém styku- Šimon b. Menasja a Jose b. Mešulam. Vyhlášení nového měsíce a interpolace roku, to byly dvě důležité oblasti, v nichž diaspora závisela na Erec jisrael jakožto na náboženském centru židovského národa. Po zničení 2. Chrámu byl rok interpolován v Judei, avšak v době Judy haNasiho

to bylo přeneseno do Galileje, aby se zvýšila prestiž patriarchátu, jehož sídlo bylo v Galileji.

Jehuda rovněž zrušil ohňové signály oznamující nový měsíc a místo toho zavedl úpravu urychlující slyšení svědků i vyslání posílů. Není zpráv o nějakém pokusu interpolovat rok v Babylonii, jak to udělal v předchozí generaci Chananja, synovec rb. Jošui. Ve vztahu k babylonské diaspoře kombinoval Juda haNasi ústupky a sílu: Nasi je král a nikdo není výš než on. Projevoval však úctu exilarchovi.

Oporoval učencům Erec jisrael, kteří by rádi chápali Babylonii jako „kvas“ v porovnání s Erec jisrael, tj. chtěli, aby Židé Erec jisrael byli uznáni za „čistého původu“ a babylonští Židé za potomky rodin s možnou nežidovskou příměsí, takže kdyby se babylonský Žid chtěl přiženit do rodiny v Erec jisrael, musel by prokázat svůj čistý původ. Juda haNasi na to řekl: „Sypete mi trní do očí. Přejete-li si, rb. Chanina b. Hama s vámi tuto otázku probere.“ A rb. Chanina jim řekl: „Mám tuto tradici od rb. Išmaela b. Jose, který vycházel z autority svého otce: Všechny země jsou jako kvas ve srovnání s Erec jisrael a Erec jisrael je jako kvas v porovnání s Babylonii.“

Také začlenění babylonských učenců do Jehudova užšího kroužku pomohlo mu upevnit vztahy s významnou babylonskou diasporou.

Prvořadost učenců

Jehudovy četné aktivity byly vedeny snahou oživit židovské osídlování Erec jisrael. To se projevilo i v tom, že dával přednost hebrejštině před aramejštinou, jak dokládá jeho poznámka: „Co má syrský jazyk společného s Erec jisrael? Mluvíte hebrejsky nebo řecky.“ I služka z jeho domu uměla hebrejsky a vypravuje se, že učenci se od ní učili významu některých málo používaných hebrejských slov. Jehudovým jménem je citována halacha „Prohlašuji, že Šma se má říkat pouze v hebrejštině“, i když je to v rozporu se starší halachou, že se smí říkat v kterémkoli jazyce.

Jehuda haNasi povýšil patriarchát na duchovní a společenské vůdcovství národa. Vykonával úřad s ušlechtilou důstojností a královským leskem. Měl strážce, kteří trestali vzpurníky. Jeho dvůr byl přesně hierarchizován, učenci, kteří byli v Jehudově blízkosti, měli konkrétní funkce a jídali u jeho stolu. Díky svému bohatství mohl štědře podporovat studenty. Jeho dvůr přitahoval bohaté a vlivné, což zavedlo podnět k výroku „Rabi má v úctě bohaté“. Odráží se to i v příbězích o synu Bonji a synu Elasy (bohatý zeť Jehudy ha Nasi), kteří nebyli obeznali v Tóře.

Jehuda zdůrazňoval prvořadost učených a otevřeně projevoval negativní postoj vůči nevědomým. Vyjmul učence z placení městských daní, tím ovšem zvýšil daňové zatížení řemeslníků a zostřil nevráživost mezi učenci a neučenými, která sice byla z větší části

intelektuální a náboženská, ale byla poznamenána ekonomickým a třídním antagonismem.

Příznačná je historka uvedená v barajtě: že v neúrodném roce Jehuda otevřel své sklady učeným, ale nikoli neučeným. Když mu však řekli, že existují učenci, kteří odmítli dát najevo svou učenost, protože z úcty k Tóře nechtěli mít žádný prospěch z ní, poskytl svou pomoc všem potřebným bez rozdílu. Jeho negativní postoj k nevědomcům se tím však nezměnil, jak dokládají jeho slova „Utrpení přichází na svět jen kvůli nevědomým“.

Některé Jehudovy činy vyvolaly odpor. Šimon b. Eleazar kritizoval jeho způsob, jakým vydával nařízení. Rb. Chija, jenž patřil do Jehudova užšího kroužku, nesouhlasil s Jehudovým nařízením „žáci nesmí být vyučováni na veřejných tržištích“, pokládal to za zásah do svobody vyučování. Jednou, když Chijovi synové Juda a Chizkijáš obědvali u Jehudova stolu, pod vlivem vína řekli: „Syn Davidův (=mesiáš) nepřijde, dokud nepadnou dva panující domy Izraele, exilarchát v Babylonii a patriarchát v Erec jisrael“. Poznámka vyjadřovala názor učenců, kteří patřili ke zbožným kruhům a těžce snášeli dominanci patriarchy i jeho královské způsoby.

Pozdější tradice dala Jehudovi haNasi přídomek „haKadoš-svatý“. Na rozdíl od učenců, kteří dostali přívlastek „svatý“ za to, že odvraceli pohled od tesaných podob či figur na mincích, Jehuda haNasi, který se zajímal o potřeby druhých a udržoval styky s římskými úřady, se rozhodně takto nechoval. Není jisté, zda zbožné aktivisty mezi učenci Jehuda dostatečně uspokojil tím, že dával přednost hebrejštině před aramejštinou (hojně rozšířenou mezi lidem) anebo svým výrokem „Která je správná cesta, již si má člověk zvolit? Ta, jež je úctyhodná pro něj a jež mu přinese úctu lidí“. Je známo, co odpověděla vdova po Eleazaru b. Šimonovi na Jehudovu nabídku k sňatku: „Nádoba, v níž bývalo svaté jídlo, má být užívána k profánním účelům?“

To vše je výrazem odporu učenců k světskému rázu vykonávání patriarchátu. Pinchas b. Jair vyjádřil svůj odpor tím, že odmítl přijmout patriarchovo pohostinství. I když Jehuda haNasi byl přísný k učencům ve své blízkosti, jež neváhal pokárat, k Pinchasu b. Jairovi zaujal smířlivý postoj, stejně jako k dalším zbožným mezi učenci. Tím zmirňoval napětí a zabránil roztržce s nimi. Rozhodující roli ve vztahu většiny učenců k Jehudovi ha Nasi hrála zřejmě celková úcta k jeho dosaženým úspěchům. Neboť nikdy neměli učenci takovou moc ve všech vrstvách národa a nikdy nedosáhla úcta k Tóře takového stupně. V čele národa stála výrazná osobnost- nejen odvážný muž, ale také skvělý učenec, jehož nepopíratelnou halachickou i náboženskou velikost dokazuje jeho práce na kodifikaci Mišny. Toto dílo je také trvale spjato s jeho jménem.

Redakce Mišny:

Tradice neuvádí zcela jasně, jaký byl přístup Jehudy haNasi a jaké metody užíval při redigování. Vysvítá z díla samého, jakož i ze srovnání s berajtot v Toseftě, v halachických midraších a v Talmudu jeruzalémském a babylonském, že Mišna neměla sloužit jako sbírka právních rozhodnutí, protože ve většině případů nestanovuje a nerozhoduje halachu, a neměla to být ani „schrána Ústního zákona“, ale právní kánon.

Podle amoraim prováděl Jehuda opravy, vsuvky, doplňky a soudy z dostupných zdrojů. Nemálo mišnajot vykazuje tuto propracovanost, kdežto mnoho anonymně citovaných mišnajot je v berajtot předmětem různých názorů. Jehuda haNasi se však neomezoval jen na tyto zásahy, ale provedl výběr i kompilaci z různých sbírek různých batej midraš, aniž jakkoli pozměnil jejich znění. Evidentně pracoval s cílem dát své Mišně co největší rozmanitost a učinit z ní reprezentativního zástupce všech známých sbírek mišnajot, tak, aby byla všeobecně přijatelná. Je zmiňováno „třináct odlišných interpretací“ mišnajot, z nichž některé Juda haNasi naučil Chiju a z nichž vybral podle svého úsudku a sestavil svou Mišnu. Všechny ostatní sbírky pak tvořily berajtot- „vnější“ mišnajot. Tím byl fixován kánon- norma, jíž byl posuzován zbytek mišnajot. To znamenalo uzavření Mišny, k níž už pak nebyl přidáván nový materiál, jak se to dělalo u dřívějších sbírek. Nový materiál byl začleněn do Talmudu, který se studoval jako komentář k Mišně. Ačkoliv tedy Jehuda haNasi

vytvořil právní kodex, vývoj halachy tím nebyl ukončen, jen dostal pevný základ.

Jeho postavení i osobní autorita pomohly k tomu, že se jeho Mišna stala základem studia i právních rozhodnutí

Jak velký byl obdiv současníků k Jehudovi haNasi a jak velmi si cenili jeho osobnosti, dokládají slova Bar Kapary, jimiž oznamoval Jehudovu smrt: „Andělé i smrtelníci se zmocnili svaté schrány. Andělé přemohli smrtelníky a svatá schrána byla vzata“. Janaj v ten den prohlásil „Dnes není žádné kněžství“ (tj. zákony týkající se kněží byly na Jehudův pohřeb zrušeny). Hilel b.Valas řekl „od doby Mošeho nebyla učenost a vysoký úřad tak spojeny v jedné osobě, jako u Rabiho“. V Mišně je dodatek: „Když Rabi zemřel, zanikla pokora a strach z hříchu“.

Mnoho amoraim 1. generace byli Jehudovi žáci- Chanina b.Hama, Janaj haKohen, Levi, Rav a také Chija, jenž byl žákem i spolupracovníkem. Jehuda před svou smrtí určil: „Můj syn Šimon ať je chachamem, můj syn Gamaliel patriarchou, Hanina b.Hama předsedou (=av bejt din)“. Ze srovnání dvou existujících verzí těchto pokynů jasně vysvítá, že jeho záměrem bylo znovuustavení skupinového vedení, jak tomu bylo v dřívější době- patriarcha, av bejt din, chacham. Právo jmenování však ponechal patriarchovi –svému synu-nikoli sanhedrinu, jak bylo pravidlem dříve.

Jehuda haNasi byl pohřben v Bet Šearim.

Šabat tento týden začíná v pátek v 15'36, a končí v sobotu v 16'48.

Délka dne je 8 hod 40 minut; délka skutečné hodiny činí 43 minut, východ jitřenky 6'33; doporučený čas ranní modlitby (talit a tfilin) v 6'05 hod; východ slunce v 7'16; polovina dne 11'37; čas odpolední modlitby (mincha gedola) ve 12'07, (mincha ktana 14'08, plag mincha 15'03) západ slunce (škia) 15'57; východ hvězd v 16'33 podle Holešova (jihovýchodní Morava); Čechy + 10 minut; podle kalendáře Kaluach

Šavua tov (שבוע טוב) - dobrý týden – vydává Olam - Společnost Judaica Holešov, Osvobození 1133, www.olam.cz Kontaktní osoba Jiří Richter, e-mail olam@olam.cz tel. 573 396 046